

Danielisz Béla

Paradigmaváltás szükségessége a városi biztonság értelmezésének megközelítésében

Necessity for paradigm shift in the approach of urban security's interpretation

„Ha le akarjuk győzni a ránk leselkedő veszélyt, először fel kell ismernünk, hogy válságban vagyunk.”

Al Gore (2006)

Absztrakt

A város jogi, gazdasági, építészeti fogalmakkal jól meghatározható egység. Kulturális, szociológiai, (köz)biztonsági hatása vitathatatlan és megkerülhetetlen. A város az emberiséggel majd egyidős, képzeletünkben a biztonsághoz társuló fogalom. A város, mint idealizált képzet a mai napig ható filozófiai megközelítéseket generált. Az ideális város megteremtésének ideája együtt járt a tökéletes emberi társadalom meghatározásának és megteremtésének elképzelésével. A máig ható és ma is létező holisztikus megközelítések segítenek megragadni a város működésének lényegét. A biztonság újraértelmezésénél is ilyen holisztikus, interdiszciplináris megközelítés szükséges. A történelem során kis hatalmi központokból napjainkra mega-, sőt gigapoliszokká növekedtek a városok, s ez a folyamat nem csillapodik, hanem fokozatosan gyorsul: egyes előrejelzések szerint 2050-re az emberiség nagyobbik fele városokban fog élni! Ennek elsődleges oka a globális felmelegedésből adódó klímaváltozás. Jelentős területek válnak élhetetlenné a vízhiány, elviselhetetlen hőség, vagy éppen a tengerszint emelkedése miatt. Mindezek a problémák fokozottan jelennek meg a városi infrastruktúrák leterheltségében, biztonsági problémákat okozva. A városi biztonság fogalomrendszerének ártértékelésére, kiegészítésére van szükség az új kihívások helyett!

Kulcsszavak: a város, mint entitás, szuper urbanizáció, globális felmelegedés, városi biztonság, extrém időjárás hatásai

Abstract

City is a unit well-definable legally, economically and with architectural terms. Its cultural, sociological and (public) safety impact is indisputable and unavoidable. City is almost of the same age as humanity itself. In our imagination it is a concept associated with security. City – as an idealised image – has generated philosophical approaches acting even today. The thought of creating an ideal city went hand in hand with the theory of defining and creating the perfect human society. Holistic approaches existing and acting even today help to capture the essence of the city's operation. In the course of safety's reinterpretation is a similar holistic and interdisciplinary approach necessary. Throughout history cities have turned from small power centres into mega- or even gigapolises. And this process is not flagging but – contrarily - it is gradually accelerating: according to some forecasts by 2050 the bigger half of mankind will have been living in cities. The primary reason for it is the climate change due to global warming. Significant areas will have become unliveable due to lack of water, unbearable heat or sea-level rise. All these problems appear acutely in the overload of urban infrastructure causing security problems. The system of urban safety concepts needs revaluation and supplementation instead of new challenges.

Keywords: city as an entity, super urbanisation, global warming, urban safety, extreme weather effects

Bevezetés

Magyary Zoltán Magyar Közigazgatás című könyvében 1942-ben az alábbi mondatokat írja a városokról:

„A városok olyan községek, amelyek a többi község közül fejlettségük és jelentőségük által kiválnak. Tehát maguk is községek, azaz emberek sűrű és állandó letelepedése és gazdasági munkája céljára szolgáló házak tömegei, amelyeknek jogi szervezetére jellemző az önálló jogi személyiség, önkormányzat és a helyhatósági jogkör...” (Magyary, 1942)

A jogi és gazdasági szempontokon túl azonban Magyary még kitér néhány általa fontosnak ítélt különbségre is:

„De ezeken a vonásokon felül, amelyek minden községben megtalálhatók, vannak egyéb vonások, amelyek a városokat a falvaktól megkülönböztetik és magasabb rendű községekké teszik. Ezek a vonások nem állandók és nem mindenütt egységesek. Változnak időben és térben. Mások ma, mint voltak a közép, -vagy ókorban...” (Magyary, 1942)

Magyary tesz még egy jelentős megállapítást a témával kapcsolatban:

„A várost alakító erők közt meg kell különböztetni az embertől független, táji erőket és az ember törekvéseitől függő erőket. Ezek együtt hozzák létre a várost.” (Magyary, 1942)

Jelen tanulmány egy része igyekszik rámutatni ennek az összefüggésnek a jelenben különösen aktuális elemeire. Jelesül, hogy az elmúlt évszázad emberi tevékenységei, főképp gazdasági törekvései hogyan befolyásolták a természeti erőket, s ezek változásai milyen – pillanatnyilag még megállítható – negatív környezeti folyamatokat indítottak el.

Ezek a folyamatok erőteljesen negatív hatást gyakorolnak az általunk egyszerűen csak városi biztonságnak definiált tényezőre.

A városok jó ideje a szociológia tudományának vizsgálati alanyai. Számos jelentős megállapítás született ebből a megközelítésből. „A modern városok fejlődése óriási hatást gyakorolt nemcsak az emberek szokásaira és viselkedésmódjára, hanem a gondolkodás és az érzelmek mintáira is.” (Lees, 1985; Giddens, 1995)

A városi biztonság elméleti megközelítésének és e tanulmányban szükségesnek ítélt paradigmaváltásának egyik alapja, hogy az urbanizmus elméleteit önmagukban lássuk és vessük össze az új megközelítéssel. Figyelmünket fordítsuk egy rövid kitekintés erejéig a chicagói iskola elméletei felé. Az ökológiai irányzat és az urbanizmus, mint meghatározó kifejezés az említett iskola két megkülönböztetett kategóriái. Az ökológiai iskola szerint a városok keletkezése, elhelyezkedése válasz a természet adta előnyökre. „Ha egyszer létrejött – mondja Park –, a város a jelek szerint egy óriási szelektáló mechanizmus, amely... tévedhetetlenül választja ki a népesség egészéből azokat az egyéneket, akik a leginkább alkalmasak arra, hogy az adott területen vagy az adott környezetben éljenek.” (Park, 1952; Giddens, 1995)

Az urbanizmus, mint a társadalmi lét egy formája Wirth elméletének egyik tézise. 1973-ban az alábbiakat írta:

„A modern világ városiaságának foka nem mérhető teljesen és pontosan azaz, hogy az összlakosság milyen arányban él a városokban. A városok nagyobb hatást gyakorolnak az ember társadalmi életére annál, mint amit a városi lakosság aránya kifejezhetne, mert a város nemcsak a modern ember lakó- és munkahelye, hanem egyben gazdasági, politikai és kulturális élet ösztönző és ellenőrző központ is, amely vonzáskörében tartja a világ legtávolabbi pontjait is. Ily módon egyetlen kozmoszá formálja a világ különböző tájait, embereit és tevékenységeit.” (Giddens, 1995)

Wirth elmélete helyesen mutat rá, hogy az urbanizmus nem egyszerűen a társadalmi lét része, hanem szélesebb társadalmi kontextusba helyezi: „A városi életmód aspektusai a modern társadalmak egészét jellemzik”. (Giddens, 1995)

Az urbanizmus elmélete számos kutatót inspirált és motivált. Többen hangsúlyozzák azonban, hogy nem szabad csak önmagában vizsgálni a városi fejlődés kérdéskörét, azt össze kell kapcsolni gazdasági, politikai változások értékelésével.

Harvey kutatásai szerint az urbanizmus nem más, mint mesterséges környezet, amelyben folyamatosan újrastrukturálják a teret. Castells szerint pedig a városi környezet szélesebb társadalmi erők szimbolikus és térbeli megjelenési formája. (Giddens, 1995)

Mint láthatjuk, a város – mint vizsgálat tárgya – egyaránt szerepel a jogtudomány és a szociológia, illetve számos más vonatkozásban az építészet, de akár a történelemtudományok művelőinek érdeklődési körében. A biztonság tudomány tekintetében elsősorban a katonai értelemben vett stratégiai tanulmányok kapcsán bukkant fel. Azonban ahhoz, hogy ide eljuthassunk rövid áttekintést kell tennünk a városokkal kapcsolatos, főképp filozofikus megközelítésű művek között.

A Tigris és az Eufrátesz folyók vidékén a régészek fellelték az ókori feljegyzésekből és az Ótestamentumból ismert nagyvárosok maradványait (Eridu, Uruk, Úr). Más, kevésbé ismert sumer települések is előkerültek a régészek szorgos munkája nyomán, és virágzó, újító, fejlődő kultúra nyomaira bukkantak. Az ismeretlen eredetű sumerok nem csak az emberi civilizáció alapjait vetették meg, de maradandót alkottak a városépítészet területén is.

Képzeteink a biztonságos városról magas falakat, erős bástyákat, vizesárokkal, kaputoronnyal és felvonóval erősített bejáratot idéznek elénk. Ugyanakkor a városi lét a civilizáció egyik pilléréként is megjelenik előttünk. Számos szerző fogalmazott meg hasonló gondolatokat. Elég felidézni Plátón *Az állam* című munkáját vagy Vitroviusz *De architectura* művét. Alberti Leon Battista *De re aedificatoria* munkája az egyik legjelesebb építészettörténelmi mű.

Az ideális városok megteremtése az utópiák kedvenc témája. Morus Tamás *Utópia*-ja, vagy Andreae Johann Valentin *Christianapolis* című írása is foglalkozik ezzel a témával. Tommaso Campanella 1602-ben vetette papírra a *Nap városa*, illetve Francis Bacon 1627-ben az *Új Atlantisz* című könyvét.

Mindezekben leginkább a rendezettségre törekvést, a harmónia utáni vágyat, és annak – különösen az építészeti formákban megjelenő – elérésére való törekvést láthatjuk. Ahogyan a városi kultúra vagy a városok, mint települések egyidősek az alkotó emberiséggel fogalmával, úgy a biztonságra való törekvést is ezzel egyidősnek tekinthetjük. Nem ok nélkül szerepel mind a mai napig a biztonság előkelő helyen az emberek igénylistáján. Ekkor következhet be gondolkodásunkban egy merész váltás – legújabb kutatások alapján – a biztonság fogalmának biztonságiasítása. (Márton–Balogh–Rada, 2015)

Természetesen csak gondolat kísérlet szintjén, de hasznos lehet végig néznünk a fogalom alakulásának néhány állomását. A Deák Péter és társai megállapítása

szerint: „*A biztonság fenyegetettség nélküli állapot, kockázatmentes helyzet. Elméleti veszélyeztető tényezők aktivizálódása nem várható*”. (Deák és tsai., 2007)

Vizsgálódásunk szempontjából fontos, vagy leginkább lényeges megközelítés a tudati megközelítés, a biztonság, mint érzet, percepció. A társadalom biztonságérzete természetesen lehet reális, kifejezheti a valós állapotokat, de lehet téves, manipulált, alulértékelt. (Deák és tsai., 2007) Deák Péter következetesen tovább lép a biztonság katonai megközelítésén és komplex jellegét hangsúlyozza. Már 1999-ben a Nagyvárosok biztonsága című konferencián tartott előadásában kifejti a biztonság új szempontjait és lehetséges megközelítési módjait. Ezek szerint a komplexitás részei:

- politikai biztonság;
- gazdasági biztonság, ennek szociális dimenziója, technológiai-műszaki szintje, energiaellátás szempontjából releváns megközelítése van;
- természeti-környezeti biztonság;
- közbiztonság;
- védelmi biztonság és
- a fenntartható fejlődés feltételeinek biztosítása.

Mindezen szempontok olyan széles megközelítést jelentenek, amelyek ma már a biztonság meghatározásánál nélkülözhetetlenek. Ennek egyes elemei kiemelhetők, tovább bonthatók és más jelentős alrendszerrel bővíthetők. Jelen esetben egyéb, a biztonságiasítás szempontjából figyelembe vehető tényezőkkel egészítjük ki.

Biztonsági komplexumok meghatározása:

- Gazdasági-biztonsági komplexumok.
- Társadalmi biztonság összefüggései.
- Környezet biztonság összefüggései.
- Közegészségügyi biztonsági komplexum.
- Katonai (és hírszerzési) biztonsági komplexum.
- Terrorizmus kihívása.
- A kiberbiztonság összefüggései.
- A nemzetközi tehermegosztás és a globális biztonságiasítás komplexuma.

Természetesen a főbb komponensek meghatározása után számos alrendszer vizsgálatára kerül sor. Jelen munka szempontjából kiemelkedő jelentőségű a környezeti biztonság, és azon belül a klímaváltozással kapcsolatos megállapítások vizsgálata.

Saját kutatásaink alapján mindezen tényezők együttes hatása jelentős mértékben befolyásolja a városi biztonság alakulását, ezért az eddig elfogadott definíciókat módosítani, kiegészíteni szükséges.

A városbiztonság, városi biztonság kérdéskörének taglalásakor érdemes a biztonság napjainkban használatos fogalmára is röviden kitérnünk. Több szerző is kiemeli a fogalom komplexitását, folytonosan változó, összetett helyzetre fókuszáló mivoltát. Az említett komplexitás abból fakad, hogy beleérthetjük a megélhetés biztonságát, a különböző alapvető szolgáltatásokhoz (egészségügyi és szociális szolgáltatások, oktatás, kultúra stb.) való megfelelő hozzáférést, a köz- és magánterületek rendjének, illetve a honvédelemnek a biztonságát. A biztonság egyszerre állapot és elérendő cél is, amelynek eléréséhez aktív cselekvésre van szükség. (Marton–Balogh–Rada, 2015)

Mindezek alapján akkor tekinthetünk egy várost biztonságosnak, ha képes fenntartható válaszokat adni a városvezetés, korszerűen tervezett-kivitelezett lakókörnyezetet és magas szintű szociális ellátást kínálni; mérsékelt környezeti terheléssel jellemezhető; továbbá ahol a társadalomba beágyazódó, azaz a közösséggel szoros kapcsolatot fenntartó, nem csupán a bekövetkezett eseményekre reagáló, de azok megelőzésére is hangsúlyt fektető rendészeti tevékenység zajlik.

A városi biztonság ezek alapján egy tudatos cselekvés során befolyásolható, alakítható „*állapot, amelyet egy időpontban fennálló városi biztonság elemeinek aktuális állapota határoz meg, és a városi biztonságot érintő fenyegetések, veszélyek elhárítása érdekében tett védelmi intézkedések közötti egyensúlyi viszonytal minősíthető*” (Danielisz–Jármy, 2008)

A biztonság általános fogalmához hasonlóan komplex, összetett rendszer megteremtése és fenntartása elsődlegesen a megelőzésre koncentráló gyakorlati politikát, rendszabály- és intézményrendszer jelent, a lakosság életének, testi épségének, személyiségi jogainak és vagyoni biztonságának megóvását, a biztonságot veszélyeztető cselekmények elleni hatékony fellépést kell szolgálja. Jellemzően több szervezet felelőssége (állam, helyi önkormányzat – az utóbbi markánsabb szerepével – civil szervezetek, kezdeményezések).

A városi biztonság megteremtésének és fenntartásának kedvezményezettjei, célszemélyei között éppúgy megtaláljuk a város lakosságát, mint a városba csupán dolgozni járó (ingázó) munkavállalókat, a speciális okok (oktatás, kultúra, idegenforgalmi cél stb.) miatt hosszabb-rövidebb ideig a városban tartózkodókat, illetve a városban székhellyel bíró jogi személyeket, valamint kisebb-nagyobb közösségeket. Céltérülete elsősorban a település közigazgatási határán belüli terület, de a szomszédos települések helyzete gyakran elválaszthatatlan az adott városétól, befolyásolva az előbbi biztonsági helyzetét.

A városi biztonság tekintetében a megfelelően működő alrendszerek és az egymásra épülő szolgáltatások folyamatossága amennyiben kiegészül az élet- és vagyonbiztonsággal, a fenntarthatóság feltételeinek biztosításával, úgy tekinthető,

hogy teljesíti az alapfunkcióit. A biztonságos város ennél szélesebb körben garantálja a városban lakók, illetve ott dolgozók és tartózkodók biztonságát. Városi biztonság nélkül természetesen nem létezhet biztonságos város.¹

„*A holnap ma van.*” – idézi Kinget Al Gore az Egyesült Államok volt alelnöke a *Kellemetlen igazság* című könyvének bevezetőjében. Ugyanitt írja, hogy a kínai nyelvben a válság szót két egymás mellett álló jel fejezi ki. Az első azt jelenti, hogy veszély, a másik azt, hogy lehetőség. (Gore, 2006) Al Gore és sokan mások néhány évtizede kongatják a vészharangokat, hogy meg kell állítani az emberi tevékenység okozta klímaváltozást, globális felmelegedést, különben a Föld ökoszisztémája végzetesen és maradandóan megsérül, amely az ember létfeltételeit alapvetően fogja befolyásolni. Kétségtelen tény, hogy a Föld östörténetében már voltak jelentős klimatikus változások² már akkor is, amikor a homo sapiens még nem volt jelen, és akkor is, amikor már igen. Igaz, hogy akkoriban az ember ökológiai lábnyoma³ még nem volt eltűzött méretű. Itt kell felhívunk a figyelmet az ökológiai kéznyom, mint fogalom megalkotására és annak pozitív voltára.⁴ Ezen időszakok bekövetkezte és lefolyása számos tekintetben arra figyelmezteti az emberiséget, hogy nemcsak kizárólag az emberi tevékenységre kell koncentrálnia akkor, amikor vizsgálja a lehetséges megoldásokat, de mindenképpen további prioritásként az ipari aktivitást is vizsgálnia kell. Számos kormány számos alkalommal fejezte ki szándékát a Föld ökoszisztémájának megőrzésére és védelmezésére (Kiotói-, Párizsi-Egyezmény). Az eredményeket tekintve azonban ezt verbalizmusnak vagy hátrítási mechanizmusnak tekinthetjük. Egyrészt törekvés a hazai közvélemény megnyugtatására, másrészt saját lelkiismeretük elaltatására. Klasszikus hátrítási mechanizmus.

A felmelegedés folyamata azonban tovább zajlik, ennek főbb okozó összetevői az alábbiak:

- áram- és hőtermelés,
- közúti szállítás és közlekedés,
- lakóházak,
- erdőirtás,
- kereskedelmi és középületek,

1 Tanulmányunknak nem tárgya a katonai biztonság vagy nemzetbiztonság kérdéskörének vizsgálata, hiszen ezek túllépnek egy-egy város közigazgatási határain sokkal inkább összenemzeti kérdésnek tekinthetők. Katonai biztonsági kérdésekben George Friedmann kutatásait ajánljuk.

2 Kis-jégkorszak a 14. századtól a 19. századig tartó viszonylag hűvös időszak, középkori meleg időszak i. sz. 950–1250-ig.

3 Az ökológiai lábnyom az erőforrás menedzselésben és társadalom tervezésben használt érték, amely azt fejezi ki, hogy adott technológiai fejlettség mellett egy emberi társadalomnak milyen mennyiségű földre és vízre van szüksége önmaga fenntartásához és a megtermelt hulladék elnyeléséhez.

4 Ökológiai kéznyom mindazon eredmények számbavétele, amelyet elértünk a természet védelme során. A fogalom megalkotója Daniel Goleman pszichológus.

- mezőgazdasági talajkezelés,
- állattartás,
- cementgyártás.

Természetesen további összetevők is vannak, de látható, hogy a legjelentősebbek az emberi tevékenységhez köthetők, és előkelő helyen szerepelnek épületeink, amelyek urbanizált létünk alapjai. Az üvegházgázok⁵ kibocsájtásában 65% az aránya a szén-dioxidnak, amely egyértelműen a fosszilis üzemanyagok használatának és az ipari tevékenységnek az eredménye.

Láthatjuk, hogy környezetvédelmi területen számos cselekvési lehetőség van. Pillanatnyilag ezek mértéke csekély, eredményessége inkább lokális sikernek tekinthető, mintsem világméretű áttörésnek. A bekövetkező klimatikus hatások viszont – akár az egyre gyakoribbá váló természeti katasztrófák – a városi lakosságot sújtják, illetve teremtenek teljesen új biztonsági igényeket.

A Világfigyelő Nézőpont Intézet munkatársa Michael Renner majd egy évtizede publikálta cikkét A biztonság fogalmának kiterjesztéséről címmel. Egyértelműen bizonyította, hogy a biztonság szélesebb körű meghatározására van szükség. Helyesen lokalizálta azokat a problémákat, amelyekkel a világ szegényebb és mostanra már kevésbé szegény országai is küzdenek.

Melyek ezek:

- erőforrásokért folytatott ádáz harc,
- környezeti pusztulás,
- éghajlat súlyos rendellenességei,
- fertőző betegségek felbukkanása,
- demográfiai problémák,
- szegénység, jövedelmi különbségek fokozódása,
- gazdaság hirtelen változásai (munkanélküliség és a megélhetés bizonytalansága).

A korlátlan erőforrás fogyasztásra alapuló gazdasági modell következményeként ütközőpálya alakult ki a bolygó ökológiai korlátaival, és jelentős társadalmi-gazdasági egyenlőtlenséggel járt. A világ nyolc legértékesebb vállalatának tőzsdei jegyzett értéke nagyjából a Föld országai felének GDP-jét teszik ki.

Az Apple értéke fél Oroszország, míg az Amazon kilenc dél-amerikai országot ér. A világ gazdaság ilyen jelentős mértékű koncentrációja számos társadalmi konfliktust vetít előre, és ökológiai-biztonsági kihatása felmérhetetlen.

⁵ Szén-dioxid, metán, nitrogén oxidok, fluorozott szénhidrogének.

Jelentős kérdéseket vet fel a víz, illetve a vízhiány számos országban és régióban. Becslések alapján 1,5-2 milliárd ember él vízhiányos területeken, több nagyvárost (metropolisz) érint a probléma. A természeti katasztrófák (földrendések és vulkánkitörések nélkül) az 1950-es években 233 esetben következtek be, és mintegy 20 millió embert érintettek, míg 2010-ig 3800 esetben immár 2 milliárd földlakóra voltak hatással. Pusztító erejük a korábban taglalt megközelítésben – amely a biztonságot érzetként azonosította – rendkívül jelentős, hiszen alapjaiban rendíti meg a biztonságba vetett bizalmat.

Az intézet becslése alapján 2050-ig a klímaváltozás miatt akár 1 milliárd ember is elköltözhet jelenlegi lakóhelyéről.

Közben az urbanizáció folyamata tovább folytatódik, hiszen az élehetlenné váló vidékekről a beáramlás a nagyvárosokba szinte természetes. Ez azonban újabb dilemmákat vet fel. A nagyvárosok képesek-e infrastrukturálisan kiszolgálni a tömegeket, van-e elegendő tartalék a rendszereikben? Pillanatnyilag az látható, hogy nincs. Ezért is szükséges újragondolni a városi biztonság kérdéskörét és összetevőit. A probléma szorítása többes: életminőség kérdése, ideértve a kulturális, oktatási, egészségügyi javakhoz való hozzáférést, a lakhatás problémáját, a közigazgatási funkciók teljesülését, értve ez alatt a közbiztonsághoz és más közigazgatási eljárásokhoz való hozzáférést! A megélhetés biztonsága is jelentős probléma a munkahely, foglalkoztatottság, de akár a tömegközlekedés lehetőségeit tekintve is.

Ázsia, Dél-Amerika, Afrika nagyvárosai már most ezekkel a problémákkal küzdenek. Jelentős tőkebefektetés és fejlesztés nélkül ezek a problémák nem oldhatók meg, így gazdasági, társadalmi krízist szülnek.

Európa és Észak-Amerika nagyvárosai is már a közeli jövőben szembesülnek a klímaváltozás okozta problémákkal. A déli meleg éghajlati öv északra tolódásával jelentősen megváltoznak a klimatikus viszonyok, amelyre e területek épített infrastruktúrája nincs felkészülve, nem beszélve az emberi szervezet alkalmazkodóképességéről.

A bolygó népességi előrejelzéseit tekintve 2055-re a lakosság száma eléri a 10 milliárd főt, 2100-ra pedig meghaladja a 11 milliárdot. Míg 1950-ben a világ népességének mintegy 30% élt városokban, ez a tendencia megfordult, s 2018-ban már 55%, 2050-re ez a szám várhatóan 68% lesz. (URL 1) Az ENSZ prognózisa szerint 2100-ra a Föld népességének 43% Ázsiában fog élni, 40%-a Afrikában. Európa súlya mindeközben 5,8%-ra csökken, ellentétben Észak-Amerikával, amelynek lakosság száma jelentős növekedést mutat akkorra. Ahogy korábban jeleztük, az urbanizáció folyamata folytatódni fog, és mintegy 2,5 milliárd fővel fog növekedni a városlakók száma. 2018–2050 között legnagyobb mértékben India, Kína és Nigéria városlakó népessége fog növekedni.

A világ városi lakosságának egyre nagyobb hányada él megavárosokban. 1950-ben mindössze két 10 milliónál több lakosú, úgynevezett metropolisz volt: New York 12 és Tokió 11 millió fővel. 2018-ra számuk 33-ra emelkedett, közülük 20 Ázsiában, 6 Latin-Amerikában, 3 Afrikában, 2–2 Észak-Amerikában és Európában található. A metropoliszokban élők összlétszáma 463 millió, ez a globális városi lakosság 12%-át teszi ki. Az előrejelzések szerint 2035-re már 48 megaváros lesz, döntő többségük a kevésbé fejlett régiókban.

Jelenleg Tokió 37 milliós népességszámával a világ legnépesebb városa, melyet Delhi (29 millió), Sanghaj (26 millió), Mexikóváros és Sao Paulo (22–22 millió) követ. További 4 megaváros lakosságának száma érte még el a 20 milliót. A következő időszakban Tokió népessége várhatóan csökkenni, míg Delhi továbbra is növekedni fog, így 2028 körül az indiai metropolisz lesz a világ legnépesebb városa.

Amennyiben ezeket a megavárosokat részletes közbiztonsági statisztikai elemzésnek vetjük alá, láthatjuk, hogy a közterületen elkövetett erőszakos bűncselekmények tendenciája kedvezőtlen, illetve kezelésük hatalmas rendőrségi erőforrásokat igényel.

A népesség növekedése együtt jár az urbanizációs folyamatok erősödésével. A tendencia prognózisszerűen is emelkedő. Mindezek mellett belátható időn belül számolnunk kell a tengervíz emelkedése okozta parti települések veszélybe kerülésével, és néhány esetben elkerülhetetlen átköltöztetésükkel. Mindezek számos új megközelítést igényelnek az éghajlat változás okozta időjárási anomáliák kezelésével egyetemben!

Legyünk figyelemmel Jared Diamond *Összeomlás* című könyvében megfogalmazottakra. A 14. fejezetben teszi fel a kérdést „*Miért hoz néhány társadalom önsorsrontó döntéseket?*” Az okokat az alábbiakban határozza meg:

- Az előrelátás hiánya.
- Akik nem veszik észre a veszélyt.
- Racionálisan helytelen viselkedés.
- Kárt okozó értékrend.
- Sikertelen megoldási kísérletek.

Az általunk vizsgált témakörben az első megállapítást kell figyelni. „*Mivel a jövőt közvetlenül nem tudjuk érzékelni, a közeledő eseményekre szükségképpen csak a jelen és a múlt analóg tendenciáiból következtethetünk. Igen ám, de aktuális látókörünkben esetleg nincsenek ilyen tendenciák, vagy azért, mert objektíve újfajta eseményeknek nézünk elébe, vagy azért, mert a környezetünkben már előfordultak ugyan ilyesmi, de nem elég szisztematikusan vagy látványosan ahhoz, hogy észre vegyük őket.*” (Diamond, 2007.) Természetesen a további

megközelítésekre is lehet példát állítani, de a globális felmelegedéssel kapcsolatban az előrelátás hiánya megfelelő indoknak látszik a halogató taktika kapcsán.

Az eddig vizsgált tendenciák egyértelműen alátámasztják azt az igényt, hogy a városi biztonság kérdéskörét új megközelítésben vizsgáljuk. A globális kihívástól haladhatunk a lokális irányába. Mindenképpen érdemes leszögezni, hogy a probléma – minden eredőjét és következményét figyelembe véve – tipikusan globális. Ebből kifolyólag lokális megoldások nem hozhatnak jelentős minőségi változást, csupán kárenyhítést, de ebben az esetben a városi lakosságot tekintve ezek elengedhetetlenül szükségesek.

A város egyike az emberi civilizáció legnagyobb és legösszetettebb produktumainak. Sokkal több mint építmények, utak és lakóházak halmaza, emberek rendezett közössége, eleven organizmus, sőt szellemi egység is. Sok évezrede nemcsak a mindenkori gazdaság, az ott élők társadalmi viszonyai, de a tudomány, a technika és a művészetek is tevékenyen alakítják arculatát. (Vidor, 2004)

A városok értelmezéséhez szükséges egy holisztikus-interdiszciplináris megközelítés. A holisztikus megközelítés nem elégszik meg az egyes alkotóelemek elkülönítésével és vizsgálatával, mert egységnek tekinti a várost, amely ez által több mint a részek összege. Valamennyi tényező figyelembevételén túl szükséges, egy leginkább Lewis Mumford által képviselt megközelítés, amely gyakran úgy tekint a városra, mintha szerves élőlény volna. Nyomon követhető a város embrionális kora, az érett kifejltség állapota és a később bekövetkező széthullás kora. Mindezen tényezők jelentősen befolyásolják a biztonság állapotát, illetve a megkövetelt intézkedések sorozatát. Mindezen holisztikus megközelítést szükséges kiegészíteni a globális felmelegedés okozta hatások elemzésével, felmérésével és a cselekvés módszertanával.

Ami a városokról való gondolkodást illeti, az urbanisztika szakembereinek a holisztikus alapállás mellett igen tág interdiszciplináris bázison is kell működniük: egy várostervezőnek, városépítésznek, városkutatónak szociológiai, jogi-politikai, építészeti, műszaki-technikai, környezetvédelmi, élettani, sőt antropológiai megfontolásokat egyaránt szem előtt kell tartania. Sőt, túl kell lépnie a konvencionális tudományok, a problémamegoldó gondolkodás rutinjain, és a várost művészi egészként is kell tekintenie – mi több, nem hanyagolhatja el a spirituális vonatkozásokat sem. (Vidor, 2004)

A város képzeletünkben magában hordja a rend érzetét. A rend szorosan kapcsolódik a biztonság fogalmához, ebből következően a város a biztonság érzetének megjelenítése és kivételése. Szükséges, hogy mindezen képzetet a város működése alátámassza, és megerősítse polgárainak ebbéli reményét.

Városainkat a globális felmelegedésből fakadóan számos természeti, ökológiai katasztrófhelyzet veszélyezteti. Az épített környezet alkalmatlansága

ugyanolyan súllyal esik latba, mint az emberi alkalmazkodóképesség megléte vagy hiánya.

A globális felmelegedésből fakadó éghajlat változás hogyan befolyásolja a magyar városok helyzetét?

A nemrégiben közzétett Crowther Lab által készített tanulmány bemutatja a 2050-ig várható klimatikus változásokat. (URL2) Néhány példa: Madrid éghajlata Marrakeshhez lesz hasonlatos, London időjárása Barcelonához fog hasonlítani, míg Stockholmban a jelenlegi budapesti éghajlatot élvezhetik az emberek. Budapesté pedig Szkopje időjárásával lesz azonos.

Mindezen megállapítások természetesen az eddigi adatokból következő prognózisok. Bizonyára lesz némi eltérés, akár pozitív, akár negatív irányba, egy azonban bizonyosnak tekinthető: a globális felmelegedésből adódó éghajlati változásokra, extrém időjárási körülményekre készülni kell.

Lényegesek azok a modell programok, amelyek hosszú távú prognózisok elkészítését teszik lehetővé, ezzel is elősegítve a felkészülést vagy megelőzést.

Az épített környezet felkészítése a változásokra, illetve egyes változások hatásainak mérséklése alapvető feladat, és természetesen megváltozott közgondolkodást igényel. A lakótelepi hőkatlanok káros következményeinek csökkentése, illetve ezek előkészítése fontos feladat.

Alapvető várostervezési változásokat, tájépítészeti megoldásokat kell eszközölni. Az extrém hőség, szokatlan hidegek, kezelhetetlen mennyiségű csapadék természetesen nemcsak a városokban okoz gondot, hanem szinte minden településen. Ezek kezelési módja eltérő, helyspecifikus. (Gondoljunk csak a villámárvizekre, forgószелеkre stb.)

„A városok klímája jelentősen eltér közvetlen természetes környezetük éghajlatától, ami a városi felszín tulajdonságaival magyarázható. A szűk utcák, a burkolt felületek, a növényzet hiánya és az épületek nagy hőkapacitása azt eredményezi, hogy a városi légkör a környezeténél átlagosan melegebb, szárazabb és aktívabb (turbulensebb) felszíni áramlási rendszerrel bír. Ezek a hatások az éghajlatváltozás bizonyos jellemzőit felerősíthetik, ezáltal növelhetik a város kitettségét, sérülékenységét annak méretétől, gazdasági és földrajzi helyzetétől függően.” (URL3)

A megváltozott éghajlat gazdasági, mezőgazdasági, ökológiai hatásaira most nem térünk ki, de mindezek érzékelhetően befolyásolják a biztonságérzetet, valamint figyelembe kell venni az elhárítás hiányából fakadó közbizalom csökkenést is a helyi vagy központi igazgatásban.

A megváltozott időjárás hatása az emberi szervezetre rendkívül jelentős. Az orvosmeteorológia már felismerte és bemutatta az alapvető veszélyeket, ezek mérséklésére az egészségügyi ellátó rendszernek fel kell készülni! A légúti,

keringési betegségeket kedvezőtlenül befolyásolja az extrém időjárás, de számos kórkép kapcsán elmondható ugyanez. (URL4) Tudatos magatartásformák bemutatása, oktatása már most kedvező hatást gyakorolhat.

A közelmúltban újszerű kriminológiai kutatások foglalkoznak a hőség és bűnözés kapcsolatrendszerével (Heilmann–Kahn, 2019) Los Angeles évtizednyi hőmérsékleti és bűnözési adatait tanulmányozva arra a következtetésre jutottak, hogy 29,4 C fok felett 2,2%-kal nő a bűnesetek száma, az erőszakos bűncselekményeké pedig 5,7%-kal. Természetesen ezek az összefüggések még további kutatásokat igényelnek. Az azonban egyértelmű, hogy a klímaváltozás okozta hőterhelés nagyon egyenetlenül oszlik el a társadalom, városlakók különböző rétegei között. Az egyenlőtlen csökkentése városi, önkormányzati beruházásokkal jelentősen csökkentheti a közbiztonsági veszélyek számát!

Budapest vonatkozásában a klimatikusan kritikus területeket célszerű számba venni, és közbiztonsági szempontok alapján is részletesen vizsgálni. Mindez természetesen csak kicsiny része az egész feladatrendszernek, de tudjuk, a közbiztonság a közbizalom egyik jelentős tényezője. (URL5)

Ahogy a biztonság fogalma jelentős változáson esett át alig egy évtized alatt, úgy szükséges a városi biztonság fogalomkörének részbeni újragondolása és az eddigi biztonsági szempontok kiegészítése is. Jelen tanulmány keretében azonosítottuk azokat a fő veszélyforrásokat, amelyek eddig nem, vagy csak periférikus szempontként jelentkeztek a városi biztonság definiálásánál. A globális felmelegedésből adódó extrém időjárási hatások felmérése, helyes felismerése, a veszély mérséklése és elhárítása új szempontként jelentkezik. A mind teljesebb megoldás kidolgozásához szükséges egy holisztikusabb, interdiszciplináris szemléleti megközelítés, és feltétlenül számításba kell venni a város társadalomalakító, megtartó és főképp változtató hatását. A biztonság komplex, a városi biztonság egymással összefüggő alrendszerek konvergenciája, amelyek biztosítják a folyamatos és zavartalan működést. Mindezeket szükséges a természeti erők normálistól eltérő működésére felkészíteni, és lehetőség szerint egyes negatív hatásokat mérsékelni!

A problémával kapcsolatban tökéletesen igaz Henry Kissinger kérdés felvetése: *„Elkerülheti-e a demokrácia, hogy a tömegek érzelmi befolyásolására alapozó népbuhtítás útjára lépjen?”* (Kissinger, 2014.)

Felhasznált irodalom

- Barabás T. – Dallos E. – Kelenné Török L. – Nagy A. – Ongjerth R. – Péti M. – Sütő A. – Tomay K. – Windt Sz. (2011): Biztonságos város. Kézikönyv a városi bűnmegelőzés lehetőségeiről. Budapest: Belügyminisztérium
- Danielisz B. – Jármay T. (2008): Rendészet Európában. Budapest: Duna Palota Kulturális Kht
- Deák P. (2007): Biztonságpolitikai kézikönyv. Budapest: Osiris Kiadó
- Diamond, J. (2007): Összeomlás. Budapest: Typotex Kiadó
- Giddens, A. (1995): Szociológia. Budapest: Osiris Kiadó, Budapest
- Gore, A. (2006): Kellemetlen igazság. Budapest: Göncöl Kiadó
- Heilmann, K. – Kahn, M. E. (2019): The urban crime and heat gradient in high and low poverty areas. Cambridge: The National Bureau of Economic Research.
- Kissinger, H. (2015): Világrend. Budapest: Antall József Tudásközpont
- KSH (2018): Statisztikai tükör: Népesedési világnap.
- Magyary Z. (1942): Magyar közigazgatás. Budapest: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda
- Marton P. – Balogh I. – Rada P. (2015): Biztonsági tanulmányok. Budapest: Antall József Tudásközpont
- Vidor F. (2004): A városok világa. Mindentudás Egyeteme, előadás.

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: KSH statisztikai tükör 2018. július 10. Népesedési világnap.
<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nepesedesi18.pdf>
- URL2: <https://www.crowtherlab.com>
- URL3: https://www.met.hu/omsz/tevekenysegek/klimamodellezes/varosklima_modellezes
- URL4: <https://www.webbeteg.hu/cikkek/egeszseges/8103/idoras-hatasai-betegsegekre>
- URL5: <http://mindentudas.hu/szemelyek/item/1080-vidor-ferenc.html> , <http://www.origo.hu/itthon/20040209vidor.html>